

31.12.2008

Dnro 2076/2/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Harri Ojala

ERILLISET ULKOILUALUEET VANKILOISSA JA VANGIN ULKOILU KÄSIRAUDOISSA

1

OMA ALOITE

Kohta 1

Erilliset ulkoilualueet

Vankiloiden tarkastusten ja eräiden oikeusasiamiehen kansliassa tutkittavana olleiden kante-luasioiden yhteydessä on ilmennyt, että eri vankiloissa (muun muassa Lounais-Suomen vanki-lan tarkastus 27.–28.10.2004 ja Pelson vankilan tarkastus helmikuussa 2004) oli rakennettu erillisiä ulkoilualueita vangeille, joiden ulkoilua ei katsottu voitavan eri syistä järjestää yhdessä muiden vankien kanssa. Apulaisoikeusasiamies Ilkka Raution huomiota kiinnitti erityisesti sil-loisen Lounais-Suomen vankilan (nykyään Turun vankila) sisäpihalle rakennettu häkkiulkoilu-alue, joka oli kooltaan vain noin 25 neliometriä.

Tarkastushavaintojeni mukaan näitä erillisiä ulkoilualueita oli otettu käyttöön myös muissa vankiloissa (Riihimäen vankila). Tutkittavanani oli myös vankien kanteluja, joissa oli kyse ulkoi-lusta näissä rajoitetuissa tiloissa. Tilojen käyttöä vankien ulkoilussa perusteltiin muun muassa siellä ulkoilevien vankien oman tai toisten vankien turvallisuuden takaamisella.

Pidin kyseisenlaisten erillisten ja häkkimäisten ulkoilutilojen käyttöä – ainakin pitkäaikaisesti ja mahdollisesti ilman muuta oheisliikuntaa – ongelmallisena vankien ihmisarvoisen kohtelun kannalta.

Kohta 2

Ulkoilu käsiraudoissa

Eräistä tutkittavanani olleista kantelukirjoituksista on ilmennyt, että yksittäisiä vankeja oli myös ulkoilutettu käsiraudoissa (esim. Kuopion ja Vaasan vankilat). Myös Riihimäen vankilassa eräät vangit ulkoilivat ajoittain käsiraudoissa lokakuussa 2005 tapahtuneen selliosaston hajot-tamisen jälkeisenä aikana.

Kyseisten tapahtumien ja selvityspyyntöni aikaan asiasta oli säädetty rangaistusten täytän-töönpanosta annettu lain 2 luvun 11 §:ssä ja tutkintavankeudesta annetun lain 15 §:ssä. Ny-kyään (1.10.2006 alkaen) asiasta (sitominen) on säädetty vankeuslain 18 luvun 2 §:ssä ja tut-kintavankeuslain 13 luvun 2 §:ssä. Lain mukaan lähtökohtana käsirautojen (sitomisen) käytölle on toimenpiteen viimesijaisuus.

2

SELVITYS- JA LAUSUNTOPYYNTÖ

Edellä mainituista syistä pyysin Rikosseuraamusvirastoa toimittamaan minulle 1 kohdassa tarkoitettussa asiassa selvityksen siitä, kuinka paljon erillisiä häkkiulkoilutiloja tai muutoin alueeltaan vastaavia ulkoilutiloja Suomen vankiloissa on, minkä kokoisia tilat ovat ja mihin oikeudellisiin ja asiallisiin perusteisiin tilojen käyttö perustuu. Pyysin lisäksi selvityksen siitä, minkälaisia muita liikuntamahdollisuuksia näissä erityisulkoilualueissa oleville vangeille on järjestetty.

Käsirautojen käytön osalta pyysin erillisen selvityksen siitä, oliko ja missä määrin esimerkiksi väkivaltaisten vankien ulkoilu järjestetty pitämällä heitä ulkoilussa käsiraudoissa.

Pyysin Rikosseuraamusvirastoa antamaan oman lausunnon molemmista asioista. Rikosseuraamusvirasto toimitti asiassa pyytämäni selvitykset ja antoi oman lausunnon.

3

RATKAISU

Tutkinnan rajaus

Selvityspyyntöni ajoittuu aikaan ennen vankeuslain ja tutkintavankeuslain 1.10.2006 tapahtunutta voimaantuloa. Tarkastelen asiaa kuitenkin uuden lainsäädännön näkökulmasta.

3.1

Erilliset ulkoilualueet ja muut liikuntamahdollisuudet

3.1.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 7 luvun 6 §:n ja tutkintavankeuslain 3 luvun 5 §:n mukaan vangille/tutkintavangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei vangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä. Vangin ulkoilun epäämisestä päättää vankeuslain 7 luvun 7 §:n mukaan vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Tutkintavangin ulkoilun epäämisestä päättää vankilan johtaja (TVL 3:9)

Laissa ei ole säädetty vankilan ulkoilualan koosta. Vankeinhoitolaitoksen rakennussuunnitteluohjeen mukaan osastokohtaisen ulkoilualan ohjeellinen tilantarve oli kesäkuuhun 2007 asti 30 neliometriä henkilöä kohden.

Rikosseuraamusvirasto on 7.6.2007 antanut uudet suunnitteluohjeet Erillään ulkoilevien vankien ulkoilutiloista (ohjekortti 099–1033).

Ohjekortin mukaan ohjeet on tarkoitettu ensisijaisesti uudisrakentamiseen. Korjausrakentamisessa niitä voidaan käyttää soveltuvin osin.

Ohjekortin ulkoilutilaa koskevat ohjeet kuuluvat seuraavasti:

"JOHDANTO

Erillään ulkoilevien vankien ulkoilutilassa vanki ulkoilee vankilan päiväjärjestyksen mukaisesti. Tila on tarkoitettu ensisijaisesti kurinpitorangeistukseen tai erillään pidettäväksi määrättyjen ulkoiluun. Myös omasta tahdostaan erillään pidettävien vankien tulee voida käyttää ulkoilutilaa

heille varattuina aikoina. Varmuusosaston yhteyteen rakennettavilla pihoilla on otettava huomioon osaston korkeammat turvallisuusvaatimukset.

Vangit ulkoilevat tiloissa porrastetusti niin, että siitä ei ole turvallisuusuhkaa muille vangeille tai heille itselleen. Ulkoilualuetta voidaan käyttää porrastetusti koko päivän ajan.

Ulkoilutilassa ulkoilee 1–2 vankia kerrallaan. Tilaa/tiloja yhtä aikaa käyttävät vangit valitaan turvallisuusperusteisesti niin, että he eivät ole toisilleen vaaraksi, eivätkä vaaranna vangin erillään pidosta annettuja määräyksiä taikka uhkaa laitospöytäjärjestystä. Toisistaan erotettuja ulkoilutiloja voi olla yksi tai useampia. Pihojen tarve ja lukumäärä selvitetään hankesuunnittelun yhteydessä. Ulkoilua valvotaan teknisesti ja mahdollisesti myös aistinvaraisesti.

SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

Toimintojen tilantarve

Ulkoilutila mitoitetaan ja muotoillaan niin, että siellä on mahdollista harrastaa kävelyä. Ulkoilutilan koko on vähintään 70 m². Tilassa ulkoilee enintään kaksi henkilöä kerrallaan. Tilan vähimmäisleveys on 4,5 m. Pihojen vapaa korkeus alimpaan kattorakenteeseen on vähintään 3500 mm.

Yhdyskäytävä on min. 3300 mm leveä ja sille johtavat ovet ovat yksilehtisiä ja 1200 mm leveitä. Yhdyskäytävän korkeus on min. 2700 mm.

– –

Ulkoilutila

Ulkoilutilan tulee erota luonteeltaan kylmästä sisätilasta. Tilat pyritään tekemään mahdollisimman valoisiksi. Näkymät tiloista suunnitellaan niin, että tilan vaikutelma on avara. Näkösuojarakenne voidaan rakentaa myös muihin ulkoilutilan ulkopuolisiin aitoihin. Näkymäsuunnat suunnitellaan turvallisuuslähtökohdista käsin.

Ulkoilutila on verkotettu yläpuolelta karkaamisen estämiseksi. Jos vankila sijaitsee runsaslumisella alueella, voi piha olla kokonaan tai osiltaan katettu. Kaikkea lumen kulkeutumista kateulle alueelle ei kuitenkaan pyritä estämään. Katos rakennetaan harjakattoisena. Katoksessa on kunnolliset räystäät, joilla vähennetään seinäpintojen kosteusrasitusta. Vähintään 50 % katteesta on valokatetta tai verkotettua osaa. Valokatteen läpi murtautuminen estetään esimerkiksi alapuolisella verkotuksella. Vesikate ei saa ylläpitää palamista."

Oikeusministeriö on 17.9.1999 sisäasiainministeriöllä lähettämässään ohjeessa edellyttänyt tutkintavankien säilyttämiseen hyväksyttäviltä poliisivankilan tiloilta vähintään 20 neliömetrin ulkoilutilaa.

Kansainvälisissä vankeinhoitoa koskevilla suosituksissa ei määritellä erikseen vangeille tarjottavan ulkoilutilan vähimmäiskokoa.

Euroopan Neuvoston vankilasäännöissä (rec(2006)2) todetaan ulkoilun osalta, että jokaiselle vangille on tarjottava mahdollisuus harrastaa vähintään tunnin ajan liikuntaa joka päivä *ulkoilumassa* (kurs. tässä) jos sää sallii (27.1). Kun sää on huono, vankien liikuntamahdollisuus on

järjestettävä muulla tavoin (27.2). Vastaavanlainen suositus sisältyy Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissääntöön (1955).

Euroopan Neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (CPT) edellyttää, että kaikille vangeille poikkeuksetta tarjotaan mahdollisuus ulkoiluun tiloissa, jotka ovat *kohtuullisen tilavat (kurs. tässä)* ja aina kun on mahdollista tarjoavat suojan huonolta säältä.

Muut liikuntamahdollisuudet

Vankeuslain 11 luvun 1 §:n mukaan vankilassa on järjestettävä vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajantoimintaa. Saman luvun 2 §:ssä säädetään tilanteet, joissa vangin osallistumisoikeus voidaan kieltää tai sitä rajoittaa, eli kun vanki on sijoitettu sopimusosastolle tai varmuusosastolle, vanki suorittaa yksinäisyysrangaistusta, tai on kurinpitorangaistuksen määräämistä tai turvaamistoimenpiteitä koskevien toimenpiteiden kohteena. Lisäksi oikeus osallistua vapaa-ajan toimintaan voidaan evätä vangilta, joka on päihtynyt tai joka häiritsee vapaa-ajan toimintaa, taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta.

Tutkintavankeuslain 7 luvun 1 §:n mukaan tutkintavanki saa osallistua vapaa-ajantoimintoihin. Osallistumisoikeutta voidaan rajoittaa tai kieltää se tutkintavangilta, joka suorittaa yksinäisyysrangaistusta tai tutkintavangilta jota pidetään erillään järjestysrikkomuksen selvittämistä ja kurinpitorangaistuksen määräämistä varten tai joka on turvaamistoimenpiteiden kohteena. Päihtyneen, toimintaa häiritsevän taikka vankilan järjestystä tai turvallisuutta vaarantavan tutkintavangin osallistumisoikeus voidaan myös evätä.

3.1.2

Selvitys

Erillisten ulkoilutilojen koot

Rikosseuraamusviraston selvityksen mukaan kuudestatoista suljetusta vankilasta erillisiä ulkoilualueita ilmoitettiin olevan yhdeksässä vankilassa. Eräissä vankiloissa tällaisia ulkoilualueita on useampia. Vaasan ja Keravan vankiloista ilmoitettiin, että niissä ei ole erillisiä ulkoilualueita, mutta että Vaasan vankilassa eräiden vankien (matkasellissä olevat, kurinpitorangaistusta suorittavat ja omasta pyynnöstä erillään asuvat) ulkoilu tapahtuu 30 metrin mittaisella ympyränmuotoisella tiellä, jonka keskellä on viheralue. Keravan vankilassa eristetyt ja yksinäisyysrangaistusta suorittavat ulkoilevat muualla kuin varsinaisella ulkoilualueella. Aitaamaton ulkoilualue sijaitsee eristyssellin läheisyydessä.

Erillisten ulkoilualueiden koot vaihtelevat selvitysten mukaan 25 neliömetristä yli 700 neliömetriin. Pienimmät erilliset ulkoilutilat sijaitsevat (nyttemmin uusiin tiloihin siirtyneessä) Turun vankilassa (25 neliömetriä), Jokelan vankilassa (35) ja Kylmäkosken vankilassa (35–40). Muita pieniä erillisiä ulkoilutiloja on Vantaan vankilassa (50), Pyhäselän vankilassa (56–70), jossa on lisäksi erillinen parvekeulkoilualue (18) sekä Riihimäen vankilassa neljä (kukin 78).

Erillisten ulkoilutilojen käytön perusteet

Jokelan vankilassa erillisissä ulkoilutiloissa ulkoilevat Jokelan ja yksinäisyysrangaistusta suorittavat vangit sekä muista vangeista erillään pidettävät tutkinta - ja vankeusvangit.

Konnunsuon vankilassa erillisellä ulkoilualueella ulkoilevat eristysosaston vangit.

Vantaan vankilassa erään kerroksen vangit ulkoilevat erillisessä ulkoilutilassa. Kyseisellä kerroksella on tutkinnallisista syistä erillään pidettäviä, muille osastoille sopeutumattomia ja yli-asutuksen vuoksi kyseiselle kerrokselle sijoitettuja vankeja.

Turun vankilassa erillisellä ulkoilualueella ulkoilivat selvityksen mukaan pelkääjävangit sekä sellaiset vangit, jotka eivät senhetkisen käytöksen perusteella voineet ulkoilla ns. normaalilla ulkoilupihalla, jossa on mm. raskaita painonnostovälineitä.

Pyhäselän vankilassa erillisellä alueella ulkoilevat erillään pidettävät vangit.

Helsingin vankilassa suljetun pohjoisselliosaston vangit ulkoilevat erillisellä ulkoilualueella. Osastolle sijoitetaan omasta pyynnöstään erillään olevia sekä valvonnallisista syistä erillään pidettäviä vankeja. Myös kahden päihdekuntoutusosaston vangit ulkoilevat samalla alueella.

Riihimäen vankilan erillisulkoilualueet on rakennettu Riihimäen vankilaan suunniteltua varmuusosastoa ajatellen (osasto on perustettu 1.8.2007 lukien). Kyseisellä alueella ulkoilevat eristetyt tai muutoin vaaralliseksi tai väkivaltaiseksi arvioidut vangit. Ns. pelkääjävangeille on myös oma erillinen ulkoilualue. Nykyään tiloissa ulkoilevat myös varmuusosaston vangit.

Pelson vankilassa pienemmällä erillisellä ulkoilualueella ulkoilevat eristetyt ja kurinpitorangais-tusta suorittavat. Suuremmalla alueella ulkoilevat ns. pelkääjävangit.

Kylmäkosken vankilan johtajalta saadun tiedon mukaan ulkoilun järjestäminen erityisellä ulkoilualueella voi perustua tutkinnallisiin syihin taikka vangin oman tai muiden vankien turvallisuuden takaamiseen.

Erillisessä ulkoilussa olevien muut liikuntamahdollisuudet

Rikosseuraamusviraston mukaan erityisalueilla ulkoilevilla vangeilla on useissa vankiloissa mahdollisuus tunnin ulkoilun lisäksi osallistua myös muuhun liikuntaan. Tätä on Rikosseuraamusviraston mukaan pidettävä erityisen tärkeänä silloin kun vanki ulkoilee tällaisella alueella muutoin kuin lyhyen aikaa.

Osallistumismahdollisuudet olivat selvitysten mukaan seuraavanlaisia:

Jokelan vankilassa erillään pidettävät tutkinta- ja vankeusvangit voivat kerran viikossa käydä halutessaan ulkoilun sijaan vankilan liikuntasalissa. Henkilöstöressurssien vähyys ei mahdollista sekä ulkoilua että salilla käyntiä samana päivänä.

Konnunsuon vankilassa ei ole järjestetty muita liikuntamahdollisuuksia erillään ulkoileville.

Vantaan vankilassa erityisulkoilualueella ulkoilevilla vangeilla on kuntopyörä käytössään ja osalla vangeista on mahdollisuus käydä kuntosalilla. Erityisulkoilualueisiin on asennettu leuanvetotanko. Jalkapalloa ei ole annettu käyttöön sen jälkeen, kun vangit rikkoivat sillä valvontakameran.

Turun vankilan entisissä tiloissa ns. pelkääjävangeilla oli mahdollisuus käyttää kuntosalia. Erityisulkoilualueella ei ollut liikuntavälineitä.

Pyhäselän vankilassa erillään pidettävillä vangeilla on mahdollisuus käyttää liikuntatiloja erillään pitämisen syytä riippuen kerran tai 2–3 kertaa viikossa.

Helsingin vankilassa erityisulkoilualueella ulkoilevilla vangeilla on kesällä mahdollisuus ulkoilla tällä alueella kaksi kertaa viikossa säännönmukaisten ulkoilujen lisäksi. Erityisulkoilualueella on mahdollisuus pelata koripalloa. Alueella on myös kuntoilutila, joka on varustettu painonnostovälinein ja -penkein. Muuna aikana kyseisillä vangeilla on mahdollisuus käyttää liikuntasalia kaksi kertaa viikossa. Päihdeosaston vangeilla on ulkoilujen lisäksi liikuntaa osaston ohjelman mukaisesti.

Riihimäen vankilassa eristysosastolla oleville ei ole järjestetty muita liikuntamahdollisuuksia. Tätä on perusteltu sillä, että kyseiselle osastolle sijoittaminen on tarkoitettu lyhytaikaiseen käyttöön. Muilla erityisulkoilualueella ulkoilevilla on mahdollisuus käyttää kuntosalia useita tunteja päivässä. Erityisulkoilualueilta on poistettu harrastusvälineet, koska niitä on käytetty väärin, muun muassa hajotettu valvontakamera. Riihimäen vankilassa oli selvityksen antamisen aikaan selvitettävänä, mitä liikuntavälineitä näille alueille voitaisiin asentaa ilman, että siitä aiheutuu vaaraa vangeille, henkilökunnalle tai omaisuudelle. Ns. pelkääjävankien ulkoilutilassa on painonostovälineet, koripalloteline ja tikkataulu.

Riihimäen vankilan tarkastuksella 26.5.2008 tutustuin C-osaston erillisiin ulkoilutiloihin, joita on neljä. Tarkastuksella saamani tiedon mukaan yhteen ulkoiluhäkeistä oli tarkoitus sijoittaa pöytätennispyötyä. Muissa häkeissä oli kussakin muutama kuntolaite, kuten vatsalauta ja ns. dippiteline.

Pelson vankilassa erityisulkoilualueella ulkoilevilla on selvityksen mukaan mahdollisuus käyttää liikuntahallia kerran viikossa.

3.1.3

Rikosseuraamusviraston lausunto

Selvitys- ja lausuntopyynnössä tarkoitettuja kooltaan selkeästi ns. tavallisista ulkoilualueista pienempiä ulkoilualueita ovat Rikosseuraamusviraston mukaan Jokelan vankilan kolme alle 35 neliömetrin, Vantaan vankilan kaksi alle 50 neliömetrin, Turun vankilan 25 neliömetrin, Pyhäselän vankilan 56–70 neliömetrin, Riihimäen vankilan neljä 78 neliömetrin ja Kylmäkosken vankilan noin 30–40 neliömetrin ulkoilutilat.

Rikosseuraamusviraston mukaan Jokelan vankilan erillisulkoilualueet täyttävät rakennussuunnitteluohjeen vaatimukset, mikäli alueilla ulkoilee vain yksi vanki kerrallaan. Vantaan vankilan kahdella alle 50 neliömetrin ulkoilualueella rakennussuunnitteluohjeen mukaan ulkoilutilat soveltuisivat yhden hengen ulkoiluun kerrallaan. Pyhäselän vankilan erillisellä ulkoilualueella ulkoilee selvityksen mukaan 1–4 vankia kerrallaan. Alueen kokoa ei ole määritelty aivan täsmällisesti, mutta se täyttää rakennussuunnitteluohjeen asettamat vaatimukset, mikäli alueella ulkoilee korkeintaan kaksi vankia kerrallaan.

Riihimäen vankilan C-osaston kullakin erillisellä ulkoilualueella voi rakennussuunnitteluohjeen mukaan ulkoilla kaksi vankia kerrallaan. Kylmäkosken vankilan erillinen ulkoilualue on rakennussuunnitteluohjeen mukaan riittävä yhden vangin ulkoilualueeksi.

Rikosseuraamusviraston mukaan kumoutuneet tai uudet säännökset eivät määrittele sitä, milloin ulkoilu voidaan järjestää erillisellä ulkoilualueella. Selvitysten mukaan erillisillä ulkoilualueilla ulkoilevat vankilasta riippuen eristetyt, tutkinnallisista tai muista syistä erillään pidettävät,

yksinäisyysrangaistusta suorittavat, ns. pelkääjävangit, muille osastoille sopeutumattomat vangit, matkasellissä olevat vangit sekä sellaiset vangit, jotka ovat tietyllä osastolla yliasutuksen vuoksi.

Rikosseuraamusviraston käsityksen mukaan vankiloiden ilmoittamia perusteita ulkoilun järjestämiseksi erillisellä ulkoilualueella on pidettävä asianmukaisina. Huomiota kiinnittää viraston mukaan kuitenkin se, että Vantaan vankilassa erään kerroksen vangit ulkoilevat osittain yliasutuksen vuoksi kahdella alle 50 neliömetrin alueella 5–15 vangin ryhminä.

3.1.4

Kannanotto

Tilojen koko

Konnunsuon vankilan, Helsingin vankilan ja Pelson vankilan erilliset ulkoilualueet eivät tilojensa suhteen anna aihetta erityisiin huomioihin. Turun vankila on siirtynyt uusiin tiloihin. Tämän vuoksi vankilan häkkiulkoilualue, joka selvityksen mukaan oli mitoitukseltaan Rikosseuraamusviraston rakennussuunnitteluohjeen ohjeellista ulkoilualueetta pienempi alue jopa yhdelle vangille, ei vankilan uusiin tiloihin tapahtuneen muuton vuoksi myöskään anna minulle aihetta enempään arvioihin. En liioin katso olevan aihetta tutkia vielä ainakaan tämän aloitteeni yhteydessä uuden Turun vankilan erillisiä ulkoilutiloja.

Muiden vankiloiden pienten erillisten ulkoilualueiden tilat täyttivät sinänsä selvityspyynnön aikaan voimassa olleen rakennussuunnitteluohjeen mukaisen ohjekoon, edellyttäen, että näissä samaan aikaan ei ollut muita vankeja. Pyhäselän ja Riihimäen vankilan ulkoilualueilla ohjeen mukaisesti saattaa ulkoilla yhtä aikaan kaksi vankia.

Vantaan vankilan pienessä (50 neliömetriä) ulkoilutilassa on selvityksen mukaan samanaikaisesti voinut olla jopa 15 henkilöä. Vantaan vankilan olosuhteita ei voida pitää vankien ulkoilun kannalta tyydyttävänä ratkaisuna. Ongelmallinen tilanne on myös Pyhäselän ja Jokelan vankiloissa, joissa selvityksen mukaan ulkoilee ajoittain enemmän vankeja kuin tilat sallivat.

Tarkastin Kylmäkosken vankilan 12.12.2008. Silmämääräisten havaintojeni mukaan erillinen ulkoilutila vaikutti Rikosseuraamusvirastolle ilmoitettua suuremmalta. Tila oli noin 8 kertaa 8 metriä eli yli 60 neliömetriä. Vankilan ilmoituksen mukaan tilassa saattoi kuitenkin ulkoilla tilapäisesti samaan aikaan jopa kymmenen vankia. Tämä johtui siitä, että ulkoilutilaa käyttivät vankilan matkaselliosaston vangit.

Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio on pitänyt epätydyttävänä Pyhäselän vankilan pientä parvekeulkoilutilaa päätöksessään 12.2.2004, dnro 666/4/03. Tältä osin ilmoitan voivani yhtyä edeltäjäni näkemykseen. AOA Raution päätöksen jälkeen Pyhäselkään on kuitenkin rakennettu edellä todettu erillinen ulkoilutila. Parveketilan käyttämisestä korkean turvallisuusriskin omaavan vangin ulkoiluun totean, että ulkoilu kyseisessä tilassa voi mielestäni olla vain poikkeuksellista.

Riihimäen vankilan C-osaston erilliset ulkoilutilat ovat kooltaan riittäviä kahden vangin samanaikaiseen ulkoiluun.

Pyhäselän ja Jokelan vankilan erilliset ulkoilutilat eivät aivan vastaa kokonsa ja ilmoitetun käytön perusteella nykyisessä rakennussuunnitteluohjeessa edellytettyä.

Erillisen ulkoilutilan käytön perusteiden osalta kiinnitän huomiota seuraaviin näkökohtiin. Selvitysten mukaan erillisiä ulkoilutiloja käytetään nähdäkseni lähinnä vankeinhoidollisesti poikkeuksellisissa tilanteissa, kuten yksinäisyysrangaistusta suorittavien, erillään muista vangeista pidettävien tai eristämistarkkailussa olevien ulkoiluun. Myös toisten vankien takia erillään asuvia vankeja ulkoilee eräissä vankiloissa kyseisissä tiloissa. Perusteet näyttävät olevan pääosin samanlaiset, olipa kyse vankeus- tai tutkintavangista. Erillisessä ulkoilutilassa ulkoilu on siten käsitykseni mukaan joka tapauksessa poikkeuksellista ja kestoltaan pääosin lyhytaikaista. Pitempiä aikoja näyttäisi ulkoilu tapahtuvan erillisissä ulkoilutiloissa lähinnä vangeilla, jotka ovat sijoitetut varmuusosastolle (selvityksessä kyse vain Riihimäen vankilasta) tai määrätty pidettäväksi erillään muista vangeista tai tutkintavangeista.

Vankiloiden ilmoittamat perusteet erillisessä ulkoilutilassa ulkoilemiselle eivät sinänsä anna minulle aihetta arvosteluun.

Kooltaan kriittisiä erillisiä ulkoilutiloja tässä tarkoitettulla tavalla ovat edellä todetun mukaan Jokelan, Kylmäkosken, Pyhäselän, Riihimäen ja Vantaan vankiloissa. Ongelmallisin tilanne on Vantaan vankilassa ja Kylmäkosken vankilassa. Vantaan vankilan on syytä pyrkiä siihen, että vankilan alle 50 neliömetrin ulkoilualueilla samanaikaisesti ulkoilevien määrää voitaisiin pienentää ilmoitetusta määrästä olennaisesti kohden suunnitteluohjeen mukaista lukumäärää. Esimerkiksi viidentoista vangin yhtäaikaista oleskelua alle 50 neliömetrin ulkoilutilassa samanaikaisesti ei mielestäni voida pitää laissa tarkoitettuna ulkoiluna. Tämä koskee myös Kylmäkosken vankilan kooltaan jonkin verran suurempaa ulkoilutilaa, jossa tarkastuksella saamani tiedon mukaan ulkoilee suunnitteluohjeen mukaista huomattavasti suurempi määrä vankeja. Muiden vankiloiden osalta nähdäkseni tiloja voidaan pitää tyydyttävänä, edellyttäen, että ulkoiluun ei osallistu samaan aikaan rakennussuunnitteluohjeen mukaista useampia vankeja.

Saatan käsitykseni Jokelan, Kylmäkosken, Pyhäselän, Riihimäen ja Vantaan vankiloiden johtajien tietoon. Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä myös tiedoksi Länsi-Suomen, Etelä-Suomen ja Itä-Suomen aluevankiloiden johtajille. Muiden vankiloiden erilliset ulkoilutilat eivät ole antaneet minulle aihetta kriittisiin huomioihin.

Pyydän Vantaan vankilan ja Kylmäkosken vankilan johtajia 30.6.2009 mennessä ilmoittamaan mihin toimenpiteisiin kyseisten erillisten ulkoilutilojen käytön osalta vankilassa on ryhdytty.

3.2

Käsirautojen käyttö ulkoilussa (sitominen)

3.2.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Saman luvun 6 §:n vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta. Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

Tutkintavangin oikeuksien kohtelusta on säädetty tutkintavankeudesta annetun lain 1 luvun 5 §:ssä vankeuslain säännösten kanssa samansisältöisesti. Lain 1 luvun 4 §:n mukaan tutkintavangin oikeuksia ei saa [tutkintavankeuslain] säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin tutkin-

tavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat.

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan vankeuslain 18 luvun 2 §:n mukaan rajoittaa käsi- raudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
- 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
- 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
- 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi. Tutkintavankien osalta sitomisesta on säädetty asiallisesti samansisältöisesti tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:ssä.

Vankeuslain 18 luvun 2 §:ää koskevan hallituksen esityksen (HE 263/2004 s. 202) yksityiskohtaisten perustelujen mukaan " – – *Kahlehtimisen edellytyksiä ehdotetaan tarkennettaviksi. Kahlehtimisen 1 ja 2 kohdissa tarkoitetut edellytykset olisivat samat kuin voimassa olevassa laissa. Uutena perusteena ehdotetaan, että vanki voitaisiin kahlehtia uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Väkivallan uhan tulisi olla yksittäisessä tapauksessa pääteltävissä esimerkiksi vangin esittämien uhkausten perusteella. – – kahlehtimisen keston säätelyyn ei ehdoteta muutoksia. Kahlehtimista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Käytännössä kahlehtiminen muutamia tunteja pitemmäksi ajaksi muutoin kuin kuljetuksen aikana on harvinaista.*"

Vankeuslain 7 luvun 6 §:n (tutkintavankeuslain 3 luvun 5 §) mukaan vangin ulkoilu voidaan evätä, jos vangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy sitä edellyttää. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan hallituksen esityksen (HE 263/2004 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa, s. 160 todetaan laitoksen järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvällä erityisen painavalla syyllä tarkoitettavan esimerkiksi vankilakapinaa, väkivaltaista hyökkäystä tai muuta tämän kaltaista poikkeuksellista tilannetta. Tällainen syy voisi perustelujen mukaan olla myös vangin väkivaltainen ja uhkaava käytös, minkä johdosta henkilökunnan ja muiden ulkoilevien vankien turvallisuus olisi vakavasti uhattuna.

3.2.2

Rikosseuraamusviraston lausunto

Rikosseuraamusviraston lausunnon mukaan vankiloista saadun selvityksen perusteella ulkoilu käsiraudoissa on erittäin harvinaista. Vankeuslaissa ja uudessa tutkintavankeuslaissa kahlehtimisen edellytyksiä on tarkennettu siten, että kahlehtiminen on mahdollista myös uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Selvitysten perusteella ulkoilu käsiraudoissa on ennen 1.10.2006 mahdollisesti toteutettu myös tilanteissa, jolloin käsillä on ollut väkivallan uhka, mutta toimen-

pide ei ole ollut tarpeen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi. Se mitä on väkivaltaisuuden hillitseminen, on Rikosseuraamusviraston mukaan jossain määrin tulkinnanvaraista, mikä ilmeni myös tarpeesta täsmentää lakia tältä osin.

3.2.3

Kannanotto

Laillisuusvalvontakäytännössä on lähtökohtaisesti suhtauduttu kriittisesti vangin ulkoilun järjestämiseen siten, että vanki ulkoilisi käsirautoissa (sidottuna). Käsirautojen käyttöä on pidetty viimesijaisena toimenpiteenä ja se edellyttää yksittäistapauksellista harkintaa. Täällä tutkittujen kantelujen aikaan voimassa olleesta lainsäädännöstä ei löytynyt tukea käsirautojen säännönmukaiselle ja pitkäaikaiselle käytölle vangin ulkoilun yhteydessä. Aikaisemman lainsäädännön mukaan vankila ei voinut laillisesti luopua ulkoilumahdollisuuden tarjoamisesta vangille. Käytännössä erityisen ongelmallisissa tilanteissa, esimerkiksi vangin väkivaltaisuudesta johtuvista syistä ulkoilun järjestämiseen ei ole katsottu voitavan ryhtyä ilman riittäviä turvaamistoimia. Lähtökohtana on kuitenkin pidetty, että ulkoilu tapahtuu valvotusti, mutta ilman kahleita.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan vanki saadaan sitoa paitsi karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana ja laista ilmenevän väkivaltaisuuden hillitsemiseksi ja henkilönkatsastuksen turvaamiseksi, myös uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Väkivaltaisuuden hillitseminen ja väkivallan uhka ovat tilanteita, jotka suoranaisesti voivat vaikuttaa vangin ulkoiluun. Väkivaltilanne sellaisenaan nähdäkseen estää ulkoilun. Väkivallan uhan osalta tilannetta on kuitenkin arvioitava toisin. Väkivallan uhka voi siis olla peruste paitsi sitomiseen myös ulkoilun epäämiseen. Mielestäni ulkoilu on tällöin pyrittävä ensisijaisesti järjestämään vankia sitomatta tehostamalla valvontaa tai niin että vanki ulkoilee yksin tai sellaisten vankien kanssa, joihin uhkaa ei kohdistu.

Milloin ulkoilun järjestäminen vankia sitomatta edellä mainituilla järjestelyillä ei ole mahdollista voidaan joutua pohtimaan joko ulkoilun epäämistä tai sen järjestämistä sidottuna. Se kumpaan vaihtoehtoon uhkaavasti käyttäytyvän vangin ulkoilun osalta vankilassa päädytään, on arvioitava tapauskohtaisesti. Pidän molempia vaihtoehtoja viimesijaisena ja tapauskohtaisessa harkinnassa on otettava huomioon yhtäältä uhkan laatu, käytettävissä olevat ulkoilutilat ja uhkan aiheuttama vahingonvaara omaisuudelle tai henkilöiden turvallisuudella ja toisaalta ratkaisun haitallisuus vangin oikeudenmukaisen ja ihmisarvoisen kohtelun kannalta. Ulkoilun järjestämisessä voidaan tällöin kiinnittää huomiota myös vangin omaan suhtautumiseen sidottuna ulkoilemisen tai sen epäämisen välillä.

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ilmenee, että vankilat pitävät sitomista poikkeuksellisenä ja viimesijaisena keinona vangin ulkoilun järjestämistä arvioitaessa. Siihen on myös turvauduttu erittäin harvoin yksittäisissä tilanteissa. Aloitteeni tarkoituksena ei sidottuna ulkoilun osalta ole niinkään tutkia yksittäisiä tapauksia vaan saada kokonaiskuva vankiloissa noudatetusta käytännöstä. Selvityksestä ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että asiassa olisi tässä suhteessa menetelty lainvastaisesti. Tiedossani ei toisaalta ole sitä, missä määrin vankiloiden johtajat ovat päättäneet evätä vangin ulkoilun. En katso tämän aloitteen yhteydessä olevan aihetta tutkia tätä asiaa enemmälti.

Saatan kuitenkin edellä esitetyn käsitykseni ulkoilun järjestämisestä sidottuna tai sen epäämisestä Rikosseuraamusviraston tietoon. Pyydän virastoa saattamaan tiedon asiasta myös aluevankiloiden ja vankiloiden tietoon. Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsitykset vankeinhoitoviranomaisten tietoon kohdissa 3.1. 4 ja 3.2.3 ilmenevällä tavalla.